

Відгук
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Стрельнікова Віктора Юрійовича
на дисертаційну роботу Усиченко Олени Вікторівни «Формування
інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-
комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-
технічної) освіти», подану на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами. Необхідність обраної теми роботи О. Усиченко пояснюється тим, що нині система професійної (професійно-технічної) освіти має будуватися на основі нової концепції, яка одним із основних завдань ставить розвиток у здобувачів освіти вмінь аналізувати, інтерпретувати та оцінювати інформацію, що необхідне для подальшого успішного навчання, соціалізації та самореалізації учнів у всіх сферах життєдіяльності. Саме інтелектуально-оцінювальні вміння, які виявляються у здатності обробляти, критично аналізувати й оцінювати інформацію, дають здобувачам освіти можливість верифікувати інформацію і приймати обґрунтовані рішення.

Роботу виконано в руслі науково-дослідних тем кафедри освітології та інноваційної педагогіки відповідно до комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри «Наукові основи і навчально-методичний супровід педагогічного процесу в закладах освіти: історико-педагогічний, компаративний, прогностичний аспекти» (державний реєстраційний номер 0121U107474 від 22.01.2021). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 3 від 29 березня 2021 року).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації полягає в тому, що дисертанткою з'ясовано суть інтелектуально-оцінювальних умінь як екстеріоризованої здатності до відповідної діяльності, що акумулює в собі вміння мислити, порівнювати, структурувати об'єкти та інформацію, аналізувати класифікувати та узагальнювати отримані дані та результати; вміння виділяти головне і концентрувати свою увагу на ньому, вміння мотивувати свою діяльність та прогнозувати її результати; отримувати, переробляти та застосовувати інформацію з різних джерел; співвідносити отримані результати з поставленою метою; здійснювати самоконтроль і самооцінку.

О. Усиченко розкрито дидактичні можливості ресурсів інформаційно-комунікаційного середовища закладів професійної (професійно-технічної) освіти у формуванні інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти, до яких віднесено: технічні (комп'ютерні класи, мультимедійні пристрої, програмне обладнання); технологічні (комунікаційні платформи, технології дистанційного навчання, доступ до мережі Інтернет, розробки лабораторій ІКТ); навчально-методичні (електронні підручники, електронний бібліотечний фонд тощо); інформаційно-організаційні (веб-сайти освітнього закладу та його структурних підрозділів); кадрові (інформаційно-комунікаційна компетентність викладачів).

У змісті відповідного знання нею обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти: здійснення підготовки викладачів до формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти; поглиблення спрямованості інформаційно-комунікаційного середовища на формування й розвиток критичного мислення здобувачів освіти; запровадження дидактичних ситуацій, спрямованих на виявлення здобувачами освіти інтелектуально-оцінювальних умінь й активізацію їхньої рефлексивно-оцінної діяльності.

Здобувачка вважає критеріями та показниками сформованості інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти: мотиваційно-ціннісний критерій (спрямованість на інтелектуально-оцінювальну діяльність; усвідомлення значущості інтелектуально-оцінювальних умінь для сучасної людини, прагнення оволодіти такими вміннями); інтелектуально-когнітивний критерій (ступінь сформованості і характер прояву асоціативного і критичного мислення (самостійність, гнучкість, мобільність); оволодіння знаннями, необхідними для опанування інтелектуально-оцінювальними вміннями); операційно-процесуальний критерій (сформованість структурних складників інтелектуально-оцінювальних умінь – пізнавально-логічного, інтелектуально-інформаційного, перетворювально-творчого, рефлексивно-самооцінювального); особистісно-рефлексивний критерій (ступінь володіння рефлексивними діями; виявлення особистісних якостей, що є значущими для формування досліджуваних умінь: критичність, активність, ініціативність, самостійність, об'єктивність, морально-вольові якості; адекватність самооцінки).

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації підтверджені тим, що в роботі з урахуванням ідей та методолого-теоретичного й технологічного інструментарію наукових підходів (середовищного, персоналізованого, технологічного, комплексного) на основі характеристики комплексу літературних джерел (філософських, філософсько-освітніх, педагогічних, психологічних тощо) і нормативно-практичних матеріалів (законів України та підзаконних актів, стандартів підготовки здобувачів освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та ін.) вперше науково обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти (здійснення підготовки викладачів до формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти;

поглиблення спрямованості інформаційно-комунікаційного середовища на формування й розвиток критичного мислення здобувачів освіти; запровадження дидактичних ситуацій, спрямованих на виявлення здобувачами освіти інтелектуально-оцінювальних умінь й активізацію їхньої рефлексивно-оцінної діяльності); з урахуванням вимог оптимальності, алгоритмічності, надійності та діагностувальності уточнено: 1) суть поняття «інтелектуально-оцінювальні вміння», котре визначено як екстеріоризовану здатність до відповідної діяльності, що акумулює в собі вміння мислити, порівнювати, структурувати об'єкти та інформацію, аналізувати класифікувати та узагальнювати отримані дані та результати; уміння виділяти головне і концентрувати свою увагу на ньому, вміння мотивувати свою діяльність та прогнозувати її результати; отримувати, переробляти та застосовувати інформацію з різних джерел; співвідносити отримані результати з поставленою метою; здійснювати самоконтроль і самооцінку; 2) зміст структурних компонентів інтелектуально-оцінювальних умінь (пізнавально-логічних, інтелектуально-інформаційних, перетворювально-творчих, рефлексивно-самооцінювальних); 3) критерії (мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-когнітивний, операційно-процесуальний, особистісно-рефлексивний) та показники рівнів сформованості інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти;

Значущим аспектом якісної підготовки майбутніх фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти обрано те, що ключовою ознакою актуальних процесів у царині освіти визначено форми і методи забезпечення педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти (проблемні ситуації, семінари-практикуми, дискусії, вправи, рефлексивний полілог), технології навчання можуть бути відтворюваними кожним педагогом та гарантувати досягнення результату всіма здобувачами, незалежно від можливостей окремо взятої

групи; довільним діям протиставлено чіткі та структуровані логічні алгоритми, їх етапність, спроектованість, запланованість.

Така наукова позиція забезпечує авторці дослідження чітку обґрунтованість, доцільність, опору на розроблену педагогічну теорію, структурний та змістовий зв'язок усіх елементів підготовки, єдність теорії і практики.

На наш погляд, значний потенціал має використання критеріїв і показників рівня сформованості інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти, серед яких виокремлено: *мотиваційно-ціннісний критерій* (спрямованість на інтелектуально-оцінювальну діяльність; усвідомлення значущості інтелектуально-оцінювальних умінь для сучасної людини, прагнення оволодіти такими вміннями); *інтелектуально-когнітивний критерій* (ступінь сформованості і характер прояву асоціативного і критичного мислення (самостійність, гнучкість, мобільність); оволодіння знаннями, необхідними для опанування інтелектуально-оцінювальними вміннями); *операційно-процесуальний критерій* (сформованість структурних складників інтелектуально-оцінювальних умінь – пізнавально-логічного, інтелектуально-інформаційного, перетворювально-творчого, рефлексивно-самооцінювального); *особистісно-рефлексивний критерій* (ступінь володіння рефлексивними діями; виявлення особистісних якостей, що є значущими для формування досліджуваних умінь: критичність, активність, ініціативність, самостійність, об'єктивність, морально-вольові якості; адекватність самооцінки). Цей науковий підхід до організації дослідження є цілком виправданим і посилює його достовірність.

4. Значення одержаних результатів для науки і практичного використання матеріалів дисертації полягає у: системному обґрунтуванні педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти (здійснення підготовки викладачів

до формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти; поглиблення спрямованості інформаційно-комунікаційного середовища на формування й розвиток критичного мислення здобувачів освіти; запровадження дидактичних ситуацій, спрямованих на виявлення здобувачами освіти інтелектуально-оцінювальних умінь й активізацію їхньої рефлексивно-оцінної діяльності);

Запропоновані авторкою дисертації теоретичні та методичні надбання можуть бути використані викладачами і здобувачами освіти для вдосконалення змісту й методичного забезпечення процесу формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, для розробки навчально-методичних посібників. Матеріали дослідження можуть використати майбутні вчителі різних фахів у процесі професійної підготовки в означеному напрямі, під час виконання ними індивідуальних науково-дослідницьких завдань, написання магістерських і курсових робіт. Матеріали дослідження доцільно використовувати у системі підвищення кваліфікації викладачів професійних (професійно-технічних) закладів освіти.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача. Основні теоретичні положення і практичні результати дисертаційної роботи відображено в 8 наукових працях, із них 4 статті в провідних наукових фахових, міжнародних періодичних і міжнародних наукометричних виданнях, 3 – тези доповідей на наукових конференціях, 1 – публікація в іншому виданні.

6. Характеристика структури та змісту дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі *«Теоретичні питання формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти»* представлено характеристику суті і змісту структурних компонентів

інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти; надано пояснення основних понять і їхніх дефініцій; з'ясовано дидактичні можливості інформаційно-комунікаційного середовища закладів професійної (професійно-технічної) освіти щодо формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти; науково обґрунтування педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

У другому розділі *«Експериментальна перевірка педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти»* розкрито загальні питання організації і проведення педагогічного експерименту, завдання і хід експериментальної роботи, репрезентовано дані підсумкового аналізу результатів та рекомендації щодо реалізації педагогічних умов формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

У 14 додатках до роботи містяться: анкети та методики дослідження, тематичні заходи, тематичний план факультативного курсу «Практикум з інтелектуальної аналітики в інформаційно-комунікаційному середовищі», сертифікати, свідоцтва, дипломи тощо.

Загальний обсяг дисертації – 261 сторінка (обсяг основного тексту – 171 сторінка). Список використаних джерел містить 335 найменувань, із них 24 іноземними мовами.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності. При рецензуванні дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації) та некоректно оформлених текстових запозичень чи інших ознак неправомірного використання матеріалів без зазначення їхнього авторства не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим

дослідженням, усі ідеї та наукові положення, викладені в ній, отримані авторкою особисто або містять посилання на наукові позиції відомих учених. По всьому тексту роботи простежується єдиний стиль викладу.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Не заперечуючи висловлених вище наукових і практичних надбань роботи, вважаємо за доцільне висловити низку дискусійних положень:

1. Робота значно виграла б, якби у розділі 1 «Теоретичні питання формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти» було представлено результати аналізу не лише вітчизняного досвіду, а й зроблено більш детальний огляд праць зарубіжних вчених з обраної для дослідження проблеми.

2. На наш погляд, у дисертації досить аргументовано висвітлено педагогічні умови формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти, проте розкриття їх здійснено не рівнозначно.

3. У тексті міститься лише один рисунок, доцільно було б запропонувати модель формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти, хоча описаний процес формування означених умінь заслуговує уваги психології і педагогіки.

4. На нашу думку, дисертація набула б більшої вагомості якби було дано більш детальний якісний аналіз одержаних результатів.

5. Також, на нашу думку, в додатках до дисертації бракує робочих експериментальних матеріалів.

Водночас акцентуємо дискусійний характер цих положень, що суттєво не знижують загального позитивного враження про роботу.

9. Загальний висновок. Аналіз роботи «Формування інтелектуально-оцінювальних умінь здобувачів освіти у інформаційно-комунікаційному середовищі закладів професійної (професійно-технічної) освіти» та

опублікованих праць Усиченко Олени Вікторівни дає підстави для висновку, що це самостійно виконана, завершена наукова праця, яка має вагоме науково-теоретичне та прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри педагогіки
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»

Віктор СТРЕЛЬНИКОВ

Підпис	<i>В. Стрельникова</i>
Засвідчую	
Начальник відділу кадрів	<i>Віта Никитенко</i>
ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"	

Віта Никитенко